

SANAT HALTUUN

AMMATTIKOULULAISTEN LUKUTAIDON PUOLESTA

A group of five young men are posed in a workshop or industrial setting. Three are standing in the back row, and two are crouching in the front. The man on the far left in the back row is flexing his right arm. The man in the middle of the back row is making a hand gesture. The man on the far right in the back row is also making a hand gesture. The man crouching on the left in the front row is pointing towards the camera. The man crouching on the right in the front row is looking at the camera. They are all wearing casual clothing like hoodies, sweatshirts, and beanies. The background shows various tools and equipment in a workshop.

RAP-MUSIIKILLA
lukemisen mestariksi

Sisällys

- 4** Sanat haltuun -hanke vei lukutaitoa ammattikouluihin
- 6** Pojatkin lukevat – mutta riittävätkö taidot?
- 8** Rap on riittävän lähellä
- 9** Väärät kuninkaat
- 10** Lukutaidon Suomen-kiertue
- 12** Työnantaja kouluvierailulla
- 14** Uutta asennetta lukemiseen
- 16** Lukutaidosta tarvitaan tutkimustietoa
- 17** Rapin asiantuntija
- 18** Kohtaamisia äikänluokassa
- 20** Koulunvastaisen maskuliinisuuden ehdoilla
- 21** Opetussisältöjä netissä
- 22** Lukutaidolla osaamista
- 24** Mediassa
- 25** Katse tulevaisuuteen
- 26** Words Matter!
Rapping for literacy

SANAT HALTUUN

JULKAISIJA

UPM – The Biofore Company
Lukukeskus

TOIMITTANUT

Emmi Jäkkö, Lukukeskus

TAITTO

Mediapool Finland
www.mediapool.fi

PAINO

Erweko Oy

KANNET

UPM Finesse Silk 200 g/m²

SISUS

UPM Finesse Silk 130 g/m²

YHTEISTYÖSSÄ

www.sanathaltuun.fi

Hyvällä lukutaidolla työelämään

Ahkerä lukeminen on vauhdittanut sata-vuotiaan Suomen menestystä. Olemme saavuttaneet hienoja tuloksia lukutaitoa ja osaamista mittaavista tutkimuksista. Meitä pidetään lukukansana.

Suomalaisten nuorten ja etenkin nuorten poikien lukutaito on kuitenkin tutkimusten mukaan heikentynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Se on vakava haaste nuorten oppimiselle ja pärjäämiselle. Ammattilaisilta edellytetään nopeaa uusien asioiden omaksumista ja jatkuvaa oppimista.

Nykyisin tiedon lähteitä on entistä enemmän, ja sisällön suhteen vaaditaan yhä kriittisempää lukutaitoa. Medialukutaito, tilanteiden hahmottaminen ja luetun tai kuullun analysointi ovat tarpeellisia taitoja työelämässä. Jos jo ohjeiden lukeminen on hankalaa, omaa osaamista on vaikea kehittää ja onnistumisen kokemukset voivat jäädä vähäisiksi. Kuvat ja videot ovat tärkeä osa nuorten elämää, mutta työpaikalla on helpompaa, jos ymmärtää luettua sujuvasti ja pystyy myös kirjaamaan ajatuksiaan muille.

UPM tukee lukemiseen ja oppimiseen liittyviä hankkeita monessa maassa osana Biofore Share and Care -ohjelmaa. Lukukeskuksen kanssa toteutetulla Sanat haltuun -hankkeella halusimme tarjota uusia toimintamalleja ammattikouluissa teknisiä aloja opiskelevien nuorten tekstitaitojen tukemiseksi. Lukutaitotyöpajoissa korostettiin lukemisen tärkeyttä

nuorten elämää lähellä olevien esimerkkien ja inspiroivien tähtivieraiden avulla.

Yhteistyö Lukukeskuksen kanssa on ollut oppimista myös meille, sillä kulttuuri-alan tahojen ja yritysten yhteishankkeet ovat olleet vielä harvinaisia Suomessa. Lukukeskuksen valtakunnalliset verkostot ja asiantuntijuus mahdollistivat hankkeen toteuttamisen kaikkiaan sadassa lukutaitotyöpajassa ympäri Suomea. Työpajoihin osallistui yhteensä 3000 nuorta ja monta ammattikoulun äidinkielen opettajaa, jotka varmasti jatkossa järjestävät työpajoja itsenäisesti osana opetusohjelmaa.

Lukutaidon tukemiseen on nyt herätty laajasti. Opetusministeri **Sanni Grahn-Laasosen** loppuvuodesta asettama, usean tahon yhteen kokoava kansallinen lukutaitofoorumi miettii keinoja lasten ja nuorten lukutaidon ja lukuharrastuksen kehittämiseksi. Lukutaitofoorumille on varattu miljoona euroa. Tämä on näkyvä viesti siitä, että lukutaito on yhteiskunnan peruspilareita.

Lukutaito takaa, että jokainen voi kokea olevansa osa aktiivista yhteiskuntaa. Toivotavasti Sanat haltuun -hanke on onnistunut tuomaan kouluihin uusia ideoita ja toimintamalleja lukemisen tukemiseksi. Vilpitön kiitos kaikille mukana olleille!

PIRKKO HARRELA

Sidosryhmäjohtaja, UPM

Sanat haltuun -hanke vei lukutaitoa ammattikouluihin

Lukukeskus järjesti UPM:n tuella toiminnallisia lukutaitotyöpajoja ammattikoulujen teknisten alojen opiskelijoille eri puolella Suomea. Sanat haltuun -hankkeen tavoitteena oli innostaa opiskelijat lukemaan ja parantamaan lukutaitoaan.

Tutkimusten mukaan suomalaisnuorista joka kymmenennellä on heikko lukutaito, pojista jopa 16 prosentilla. Ero tyttöjen ja poikien välillä on Suomessa kasvanut – toisin kuin monissa muissa PISA-tutkimukseen osallistuneissa maissa. Siksi poikien lukutaidon parantamiseksi on tehtävä työtä. Vaarana on, että poikien heikko lukutaito rajoittaa heidän elämäänsä ja vaikeuttaa menestymistä jatko-opinnoissa ja työelämässä.

Lukukeskus ja UPM järjestivät 100 toiminnallista lukutaitotyöpajaa ammattikouluissa teknisten alojen

opiskelijoille eri puolella Suomea. Lukutaitotyöpajojen suunnitteluun osallistui Lukukeskuksen lisäksi ammattikoulujen äidinkielen opettajia, lukutaidon ja lukemisen asiantuntijoita ja alan tutkijoita.

”Lukukeskuksella on laaja valtakunnallinen verkosto ja pitkä kokemus kirjailijavierailujen ja työpajojen järjestämisestä. Kirjailijavierailut ja etenkin toiminnalliset työpajat on koettu hyväksi keinoksi innostaa lapset ja nuoret lukemaan”, Lukukeskuksen toiminnanjohtaja **Ilmi Villacís** kertoo. Työpajojen sisältöä ryhdyttiin muokkaamaan etenkin ammatti-

SANAT HALTUUN

100 työpajaa

3000 opiskelijaa

29 paikkakuntaa

24 oppilaitosta

Vetäjät:

sanataideopettaja
Aleksis Salusjärvi

rap-artisti
Mikko Sarjanen / Atomirota

toimittaja
Rakel Liekki / Yle Kioski

runoilija
Harri Hertell

koulujen opetussuunnitelmaan sopivaksi ja siellä opiskelevia nuoria kiinnostavaksi.

Räppiä analysoimalla kielen tuntijaksi

Sanat haltuun -hankkeessa toteutettiin 100 maksutonta työpajaa toisen asteen äidinkielen opetuksen tueksi. Lukutaitoa lähestyttiin pajoissa käytännölläheisesti ja nuorten omat kiinnostuksen kohteet huomioiden. Työpajojen teemaksi valittiin rap-lyriikka, jota analysoimalla tarkasteltiin tekstin merkityksiä. Opiskelijoille tuttujen rap-lyriikoiden kautta päästiin keskustelemaan yleisellä tasolla tekstien rakenteesta, merkityksistä ja lukutaidon tärkeydestä. Rap-pajojen lisäksi pidettiin myös muutamia pajoja mediakritiikkiteemalla. Lööppien analysoiminen ja

BIOFORE SHARE AND CARE

Sanat haltuun -hanke on osa UPM:n ”Biofore Share and Care” -ohjelmaa. Ohjelma keskittyy hankkeisiin, jotka ovat merkityksellisiä yhtiön liiketoiminnan ja vastuullisuustavoitteen kannalta. Painopistealueet ovat Lukeminen & oppiminen, Paikallinen sitoutuminen, Vastuullinen veden käyttö ja Bioinnovaatioiden vauhdittaminen

UPM:llä on lukutaitohanke myös Saksassa, yhdessä Lukukeskuksen sisarorganisaation, Stiftung Lesenin kanssa. Siellä UPM tukee maahanmuuttajalasten lukutaidon kehitystä ja lukuharrastusta.

sosiaalisen median ilmiöistä keskusteleminen kiinnosti nuoria.

Ammattiin opiskelevat tarvitsevat sujua lukutaitoa

”Nykypäivän työelämässä opitaan jatkuvasti uutta. On uusia toimintatapoja, laitteita ja päivitettyjä standardeja. Jos lukeminen on hidasta tai hankalaa, on vaikea kehittää ammatillista osaamistaan. Sanat haltuun -hankkeella UPM halusi tukea teknisten alojen ammattiin opiskelevien tekstitaitojen kehittämistä. Valtakunnallisesti toimivalla Lukukeskuksella oli hyvät keinot tarttua haasteeseen”, UPM:n sidosryhmäsuhdejohtaja **Pirkko Harrela** toteaa.

”Kannamme osaltamme huolta nuorten lukutaidosta ja haluamme lisätä tietoutta lukemisen ja jatkuvan oppimisen tärkeydestä.”, sanoo Harrela.

Uutta tutkimustietoa lukutaidon tilasta

Työpajojen lisäksi Lukukeskus kehitti hankkeen aikana uusia toimintamalleja opiskelijoiden lukutaidon parantamiseksi tulevaisuudessa. Tavoitteena on herättää keskustelua ja lisätä tietoisuutta erityisesti ammattikouluissa opiskelevien nuorten lukutaidon kehittämistä.

Sanat haltuun -hankkeen yhteistyökumppanina toimi Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus. Otus seurasi tiiviisti hankkeen etenemistä ja tuotti tutkimustietoa ammattikoululaisten lukutaidon tilasta ja työpajojen vaikuttavuudesta. Sanat haltuun -hanke alkoi syksyllä 2016 ja päättyi vuoden lopussa 2017. ○

Pojatkin lukevat – mutta riittävätkö taidot?

Vaikka Suomi on lukutaidon kärkimaita, peruskoulun päättää Suomessa joka vuosi noin 6000 nuorta, joilla ei ole riittävästä lukutaidosta. Osa nuorista lukee ja kirjoittaa niin huonosti, että arkielämästä selviytyminen tuottaa vaikeuksia.

TEKSTI: EMMI JÄKKÖ KUVU: MARKO SIMONEN

Hyvää lukutaitoa vahvistaa sosiaalista identiteettiä ja yhteiskunnallista tasa-arvoa. Se antaa myös pohjan pärjätä informaatioyhteiskunnassa ja nykyisessä työelämässä. Lukutaito ei merkitse vain mekaanista osaamista tai kieliooppia; selvittääkseen arkielämästä on pystyttävä ymmärtämään yhä monimuotoisempia tekstejä ja käsiteltävä entistä pirstaloituneempaa tietoa.

Poikien lukutaito tarvitsee erityistä tukea

Suomessa tyttöjen ja poikien välinen ero lukutaidossa on suurempi kuin missään muussa OECD-maassa. Vuoden 2015 PISA-tutkimuksessa heikolle taitotasolle pojista jäi 16%, kun tytöistä heikkoja lukijoita on 7%. Tyttöjen taidot ovat noin yhden kouluvuoden verran poikia edellä. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen selvityksen mukaan jopa joka viidennellä peruskoulunsa päättävällä pojalla on vaikeuksia ymmärtää lukemaansa ja selviytyä vaikkapa työhakemuksen laatimisesta.

Poikien lukutaidon rapistumisen syyt ovat moninaisia, mutta poikien lukutaidon tunnistamisessa ja kehittämisessä on tärkeää löytää poikia kiinnostavia tekstejä ja tekstityyppejä, ja laajentaa käsitystä lukemisesta. Jos kaunokirjallinen teos ei tunnu omimmalta lukemisen muodolta, voi kannustaa vaikka tietokirjojen tai rap-lyriikoiden pariin. Myös lukemisen uudet muodot, kuten sähköiset formaatit saattavat innostaa erityisesti poikia lukemaan. Esimerkiksi englantilaisen National Literacy Trustin tutkimuksessa sähkökirjan

helppo saatavuus lähes puolitti niiden poikien määrän, jotka kokivat lukemisen vaikeaksi. Olisi myös tärkeää saada lukemiselle positiivisia roolimalleja.

Ilman riittävästä lukutaidosta ihminen jää helposti yksin

Suomessa on selvästi enemmän syrjäytyneitä nuoria kuin muissa Pohjoismaissa. Lähes 16 % 20–24-vuotiaista suomalaisnuorista on kokonaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Hyvä lukutaito on yksi avaintekijä syrjäytymisen ehkäisyssä. Ihmiset, jotka lukevat enemmän, saavuttavat todennäköisemmin hyvän koulutustason ja menestyvät myös työelämässä. Yksi tehokkaimpia syrjäytymistä ehkäiseviä tekijöitä on opintojen jatkaminen peruskoulun jälkeen.

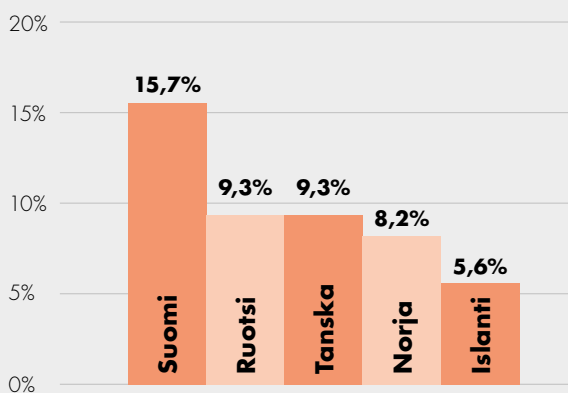
”On huomionarvoista, että heikkojen lukijoiden ja syrjäytyneiden nuorten määrä on samaa suuruusluokkaa. Asiaa ei ole tutkittu Suomessa, sen sijaan hyvän lukutaidon ja jatko-opintojen yhteys on todettu monissa selvityksissä. Lukutaidon edistäminen on yksi ratkaisu syrjäytymisen ehkäisyyn. Tässä tarvitaan eri toimijoiden, niin kodin, koulun, kirjastojen kuin kolmannen sektorin yhteistyötä”, sanoo Lukukeskuksen toiminnanjohtaja **Ilmi Villacís**.

Sanat haltuun -hanke haluttiin suunnata erityisesti ammattikoulujen teknisten alojen opiskelijoille. Heistä valtaosa on poikia ja tutkimuksen mukaan lukutaidon kehitys jää ammattikoulussa vähäiseksi peruskoulun jälkeen verrattuna lukion käyneiden lukutaitoon. Siksi juuri ammattikoululaisten lukutaitoon on tärkeää suunnata erityistä tukea. ○

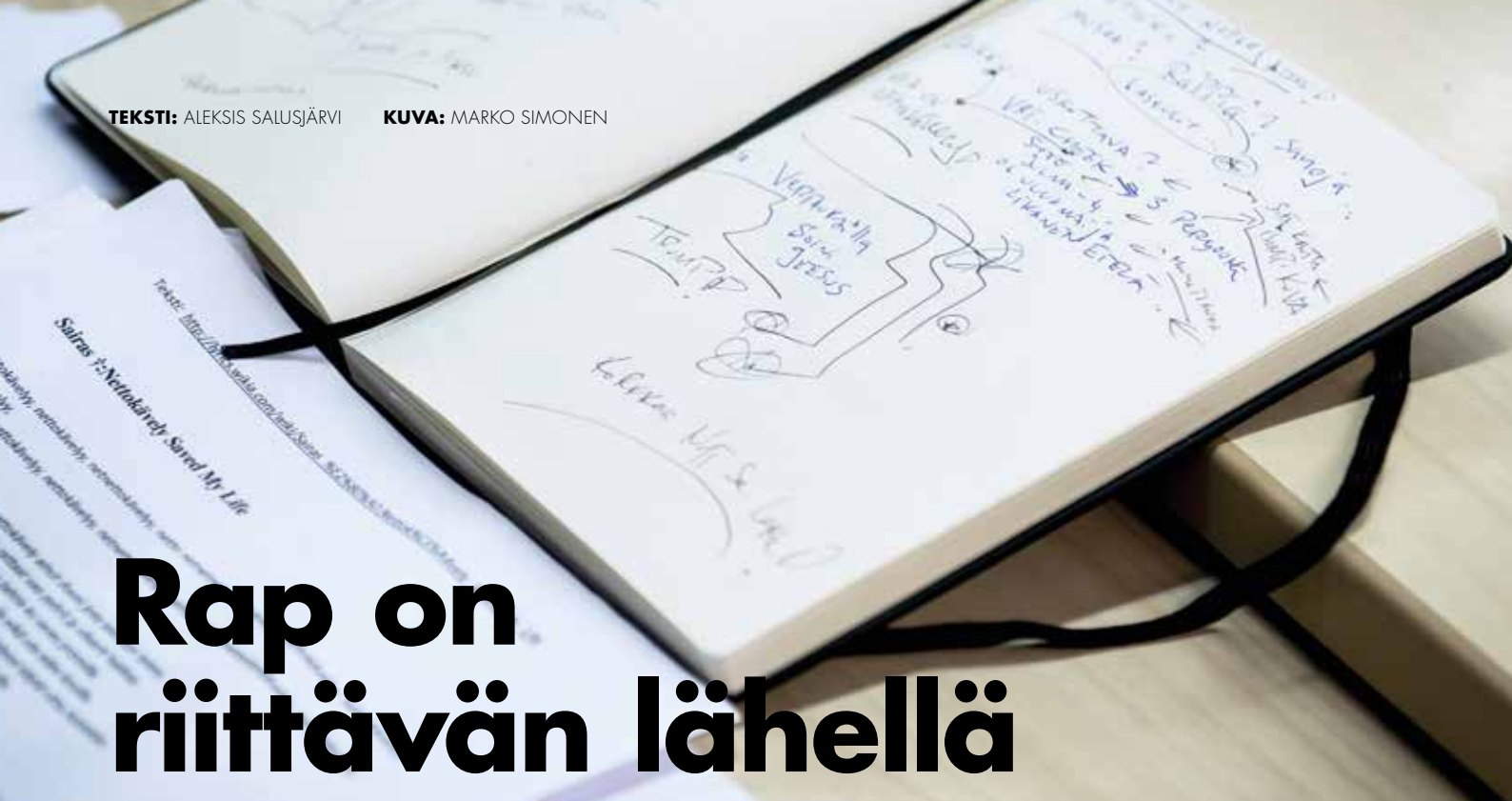
Syrjäytyneiden nuorten määrä Pohjoismaissa

Lähteet: 10 faktaa lukemisesta, Lukukeskus 2017

57%
ammattiin
opiskelevista
kertoo kärsivänsä
lukivaikeuksista

Amisbarometri 2017

Rap on riittävän lähellä

Lukutaito ymmärretään yleisesti kyvyksi muodostaa kirjaimista ääniteitä. Sanat haltuun -työpajoissa lukutaitoa lähestyttiin paljon perustavampana taitona. Se on yksinkertaisimmassa muodossa kyky hallita omaa ympäristöään, se on elonjäämistaito.

Liikennesäännöt tai jääkiekko perustuvat kykyyn lukea merkkejä ja pelin kulkua. Sanat haltuun -työpajoissa tavoite oli tehdä lukutaidosta mahdollisimman konkreettista ja lähestyttävää. Oppimisvaikeudet on mahdollista ylittää vain kynnykset poistamalla. Käytännössä tämä tarkoittaa, että opetettava asia on tuotava niin lähelle oppilasta, että hänen ei tarvitse ponnistella kiinnostukseen siitä.

Perusajatus kaikissa työpajoissa oli tarkastella tekstiä puheena. Monipuolinen lukutaito perustuu kykyyn muodostaa tarkasteltavaan tekstiin useita rinnakkaisia näkökulmia. Kaikki maailman tekstit ovat ymmärrettävissä puheeksi, koska neutraalia kieltä ei ole olemassa. Puhujan tunnistaminen avaa sanojen merkityksiä ja luotettavuutta. Tämä antaa erinomaisia aseita mm. informaatiovaikuttamisen vastustamiseen. Se on samalla selvän tapa ironian ja muiden kaksoismerkitysten käsittämiseen, joita pidetään hyvän lukutaidon tunnusmerkkeinä.

Rap-lyriikat ovat äärimmäisen puhujalähtöistä ja tunnepitoista kieltä. Vielä olennaisempaa on se, että rap-lyriikat ovat se kirjallisuuden alue, joka on nuorille helpoimmin lähestyttävä. He ovat lähtökohtaisesti asiantuntijoita, mikä antaa mahdollisuuden aiheen esittelyn sijaan siihen suoraan sukeltamiseen.

Sanat haltuun -työpajojen menestyksessä avainasemassa on myös esikuvan läsnäolo työpajassa. **Mikko Sarjanen** tuntee käytännössä koko suomalaisen rap-kulttuurin sen syntymävuosista nykyhetkeen. Hän on paitsi tiedollinen auktoriteetti myös elävä esikuva. Ennen kaikkea rap-lyriikoiden käsittäminen kirjallisuuden muodoksi avaa tekstitaitoihin uuden oven. Moni lukuaineissa heikosti pärjäävä oppilas omaa hyvät valmiudet tekstianalyysiin, kun tarkasteltavana on häntä luontaisesti kiinnostava teksti.

Sanat haltuun -pajat ovat kattaneet myös medialukutaitoa. Näissä pajoissa asiantuntijana on ollut läsnä Yle kioskia tuottanut **Rakel Liekki**. Medialukutaitopajoissa puhujapositioneita on hahmotettu uutisotsikoista käsin, ja myös niissä metodi osoittautui toimivaksi. Rap-pajoihin verrattuna ne eivät kuitenkaan motivoineet yhtä hyvin niitä poikia, jotka suhtautuvat äidinkielen opetukseen lähtökohtaisesti kielteisesti.

Pääajatuksena kaikissa pajoissa oli ammattikoulujen äidinkielen opetuksen tukeminen. Sanat haltuun -pajojen myötä lukutaidon merkitystä on osattu konkretisoida ja yhteiskunnan eri toimijoiden etäisyyksiä vähentää. Stadioneita täyttävät rap-artistit, kansallinen mediayhtiö ja suuri pörssi-yhtiö ovat instituutioiden sijaan tulleet luokkahuoneeseen kertomaan, miten lukutaitoa voi käyttää oman elämänsä ohjaamiseen. ○

Väärät kuninkaat

Elokuu 2016, suunnittelemme ensimmäistä työpajaa. Teemme listaa kirjallisuudesta, jonka ajattelemme kiinnostavan nuoria. Luu-lemme, että kirjallisuuden ammattilainen yhdessä ammattimuusikon kanssa riittää esikuvina innostamaan poikia lukemisen pariin. Ensimmäinen työpaja seuraavalla viikolla avaa todellisuuden eteemme. Kirjat saavat jäädä reppuun. Juttelemme poikien kanssa rapista ja tutustumme toisiimme. Tajuamme, miten vaikeaa opettaminen on. Saamme poikiin hyvin kontaktin, mutta viisastenkivi on löytymättä.

Seuraavissa pajoissa homma alkaa kirkastua. Meillä on kirjallisuutta parempi lähtökohta omasta takaa: lähiömenneisyys ja rapin kuvaaman maailman tunteminen henkilökohtaisesti on yleisavain lukutaidon havainnollistamiseen.

Luokkatilassa olemme jossain opettajan ja oppilaiden välimaastossa, työpajamme on kuin väärän kuninkaan päivä. Alkuhämmästyksen jälkeen se on tuntunut luontevalta. Opettajien suuren tuen ja opastuksen ansiosta saamme luoduksi konseptin, ja Sanat haltuun-työpaja alkaa tuntua originaalilta ja omalta jutultamme. Oppilaiden palaute tukee käsitystämme. Olemme löytäneet jotain olennaista.

Samalla kun kierrämme Suomea, Mikko tekee uut-

ta levyä ja vetää sadan keikan vuosivauhtia muusikon uraansa. Aleksis nimetään kaunokirjallisuuden Finlandia-palkintoraadin puheenjohtajaksi ja esiintyy television kirjallisuusohjelmissa. Voisi ajatella, että elämme kaksoiselämää – eri tekstialojen ammattilaisina ja samalla huonosti lukevien poikien innostajina.

Todellisuudessa tällaista välimatkaa ei ole. Nobel-kirjailija Orhan Pamukin romaani asettuu rap-lyriikan kanssa luontevaksi osaksi puhuttua kirjallisuutta. Ammattikoulujen poikia ja osa opettajistakin vieraillee Atomirotan keikalla. Lähtökohta kaikkien tekstien lukemiseen ja tekemiseen on sama: joka ikinen maailman teksti puhuttelee lukijaansa henkilökohtaisesti. Se saa merkityksensä joka kerta uudelleen, ja jokainen kokemus on yhtä iso ja tärkeä. 16-vuotiaiden poikien tekstianalyysi ei kalpene maailman parhaalle kirjailijalle, eikä niissä ole eri hierarkioita. On suuri etuoikeus saada tehdä tätä lukutaitotyötä.

Joulukuu 2017. Olemme tavanneet lähes 3000 nuorta ja lukeneet yhdessä heistä jokaisen kanssa. Jokainen nuori on ainutlaatuinen, ja jokaisen kanssa haluamme onnistua. Saamme siihen vain yhden tilaisuuden. Poikien tavat lukea ja löytää teksteistä merkityksiä on avannut silmämme näkemään kielen kehittymisen. Heidän myötänsä suomenkieli uudistuu. Me olemme saaneet heidät ja itsemme käsittämään sen. ◉

Aleksis Salusjärvi ja Mikko Sarjanen ovat tavanneet lähes 3000 nuorta ympäri Suomen. Sanat haltuun-työpajat opettivat paljon myös kirjallisuuden ammattilaisille.

Lukutaidon Suomen-kiertue

Sanat haltuun -työpajoja järjestettiin valtakunnallisesti koko maassa. Tiedotimme hankkeesta ammattikoulujen opettajille ja koulut tilasivat työpajan haluamanaan ajankohtana.

Mänttä

Ammattikoulu ja vastaanottokeskus toimivat samassa rakennuksessa. Monikulttuurisen pajan rap-riimit kertoivat sodasta ja perheen menetyksestä.

Hämeenkyrö

Koulun vieressä oleva koulukoti toi pajaan täydellisiä oppilaita, jotka loistivat rap-lyriikan asiantuntijoina ja varmasti yllättivät itsensäkin. Tunnelma oli kaaottisella tavalla äärimmäisen keskittynyt, ja paja synnytti lopulta myös freestyle-lyriikkaa poikien innostuessa aiheesta.

Kokemäki

Suurin ryhmä, jolle opetettiin, tuntui kuin koko koulu olisi ollut kahdessa pajassa. Yli 40 oppilasta per paja. Kaikki kuuntelivat ja osallistuivat ja moni jäi tunnin jälkeen juttelemaan Mikon kanssa. Hämmästyttävän keskittynyttä opetusta siitä huolimatta, että lattiallakin istui porukkaa.

Raisio

Raision Rasekon opettaja Jesse Jämsen ja opiskelija Ukko Hallikainen kertoivat Sanat haltuun -hankkeesta Turun kirjamesuilla.

29 paikkakuntaa

Rovaniemi, Oulu, Joensuu, Kuopio, Toivala, Outokumpu, Jyväskylä, Mänttä, Jämsä, Hämeenkyrö, Forssa, Kokemäki, Pori, Ulvila, Lieto, Raisio, Loimaa, Hyvinkää, Hämeenlinna, Lahti, Tampere, Kouvola, Lappeenranta, Imatra, Sipoo, Vantaa, Espoo, Kirkkonummi & Helsinki

Rovaniemi

Sama koulu, jota Reindeerspottingin pojat kävivät. Vasten odotuksia keskeyttävien määrä pieni ja oppilaat kilttejä, hyviä koulussa. Pajat menivät hyvin ja selvästi piristivät koulun perusopetusta.

Jämsä

Jämsänkoskella opiskelijat tapasivat työpajan päätteksi Jokilaakson tehtaanjohdaja Antti Hermosen.

Outokumpu

Oppilaat selvästi tunsivat aiheen. Luokka oli molemmissa pajoissa tupaten täynnä. Oppilasaines homogeenista, opiskelijat mopokypäroidensä kanssa olivat kuin samasta puusta veistettyjä.

Kouvola

Lukutaitotyöpajojen jälkeen Kymin tehtaitten työsuhdepäällikkö Seppo Mäkinen ja kone-mies Jarno Simpanen tapasivat opiskelijoita.

Helsingin Myllypuro

Helsingin Myllypurossa työpajat järjestettiin Helsingin kaupunginkirjaston kanssa. Kirjakärrystä sai lainata luettavaa.

Työnantaja kouluvierailulla

Jämsänkosken ammattiopistolla Sanat haltuun -lukutaitotyöpaja toi työnantajan ja opiskelijat yhteen. Opiskelijoille kerrottiin UPM:n tarjoamista työmahdollisuuksista Jämsän alueella ja tulevan työelämän vaatimuksista.

Lukutyöpajaan Jämsänkoskella osallistui reilun 20 oppilaan ryhmä, joista suurin osa oli 2. vuosikurssin metsäalan opiskelijoita.

”Ikäjakausma tehtailla on sellainen, että viiden vuoden sisään meidän pitää saada uutta, pitkäjänteistä työvoimaa. Tämä sukupolvi on juuri niitä tulevia UPM:n työntekijöitä”, UPM:n Jokilaakson pape-ritehtaiden johtaja **Antti Hermonen** sanoo. Jämsän kaupungissa on noin 900 UPM:n työntekijää. Yhtiö tekee yhteistyötä alueen oppilaitosten kanssa esimerkiksi työelämään tutustumisen ja oppinnäytetöiden kautta.

Lukeminen auttaa ammatillisessa kehittämisessä

Hermonen korostaa lukutaidon yhteyttä ammatilliseen osaamiseen. ”Älypuhelimien lyhytjänteisessä maailmassa tarvitsee edelleen välillä lukea pitkiä tekstejä kuten teknisiä dokumentteja ja ohjeita. Ja pitää osata keskittyä.

Esimerkiksi vuorotyössä saattaa olla hetkiä, jolloin ei tahdu mitään, ja silti pitää olla hereillä.”

Lukeminen auttaa myös itsensä kehittämisessä ja uuden oppimisessa.

”Lukeminen kasvattaa avarakatseisemmaksi. Lukemalla erilaisia lähteitä oppii lähdekriittisyyttä, ja tieto sekä tiedonjano kasvavat samalla. Ajassa kiinni oleminen ja uteliaisuus auttavat siinä, että on yhteydessä muihin eikä putoa kyydistä”, Hermonen toteaa.

Lukutaidon ylläpito vaatii uusia keinoja

Kouluttaja, kirjallisuus- ja kuvataidekriitikko **Aleksis Salusjärvi** ja räppäri **Mikko Sarjanen** havainnollistivat lukutaitotyöpajassa musiikin avulla, kuinka päättelemällä ja lyriikoita lukemalla avautuu paljon tietoa puhujasta ja siitä, kenelle viesti on suunnattu. Lukupalaiset saivat rap-tekstejä analysoitavakseen.

”Harvat nuoret lukevat nykyisin, mutta kaikki kuuntelevat musiikkia. Sen kautta pääsee mukaan nuorten maailmaan”, Mikko Sarjanen kertoo. ”Rap on nyt suosittua, joten se valittiin välineeksi lukutyöpajoihin. Rap-lyriikoissa pelataan paljon sanoilla ja tekstit ovat isossa roolissa, joten musiikkilaji sopii siltäkin osin työpajoihin hyvin”, Sarjanen jatkaa. Hän kuuli lukupajahankkeesta sattumalta ystävältään ja kiinnostui ideasta. Lukupajojen muotoa mietittiin yhdessä Aleksis Salusjärven kanssa, ja alun perin ajatuksena oli, että Sarjanen vierailisi vain muutamassa lukupajassa.

”Lukutaito auttaa ymmärtämään maailmaa ja ennen kaikkea se opettaa ajattelemaan”, Sarjanen toteaa. ”Pajoissa opitaan myös kriittistä kuuntelua ja mediakriittisyyttä. Kyllähän nuoret usein tietävät jo perusasiat, mutta lukutyöpajan jälkeen voi pysähtyä miettimään tarkemmin, miksi joku sanoo mitä sanoo ja mihin kaikki liittyy.”

Jämsänkosken ammattiopiston äidinkielenopettaja **Saija Pohjola** toivottaa lukupajojen tuoman vaihtelun tervetulleeksi. ”On hienoa, kun tällaista palvelua tarjotaan ammatilliselle puolelle ja ajatellaan myös poikaa”, Pohjola iloitsee. Hän on työssään huomannut, että pitkiin teksteihin keskittyminen on monelle oppilaalle hankalaa. Klikkimailmaan tottuneille nuorille myös kirjoittaminen voi olla työlästä. ”Äidinkieli ei sananaakaan ole kovin houkutteleva nykyisin. Lukemisen ja kir-

joittamisen edistämiseksi on keksittävä uusia keinoja. Tällaisille lukupajojen kaltaisille hankkeille on selkeä tarve”, sanoo Pohjola.

Oma työ löytyy kokeilujen kautta

Lukutyöpajan jälkeen Antti Hermonen jutteli oppilaiden kanssa työelämästä. ”Hakekaa kaikenlaisia hommia. Ei kannata heti rajoittua yhden alan tehtäviin. Kokeilemalla erilaisia töitä löytää sen oman juttunsa”, Hermonen vinkkasi nuorille. Hänen oma urapolkunsa on kiertänyt UPM:n Voikkaan tehtaalta muun muassa Itävallan ja Lappeenrannan kautta Jämsään.

Hermonen kertoi oppilaille UPM:n tehtaiden työpaikoista ja siitä, miten monia eri ammattiryhmiä tehtaalla työllistävät. Ison firman eduista Hermonen nosti esiin sen, että yrityksen sisällä pääsee vaihtamaan tehtäviä ja kokeilemaan eri asioita, niin ammatillisesti kuin teknologian ja innovaatioidenkin suhteen. Hän painotti nuorille myös sosiaalisten taitojen merkitystä työssä ja työelämässä. ”On tärkeää, että tulette toimeen työkalaveriellenne ja esimiesten kanssa työyhteisönä ja teillä vallitsee hyvä keskusteluyhteys porukassa.”

Sanat haltuun -työelämäntapaamisia järjestettiin Jämsänkosken lisäksi Lappeenrannassa Saimaan ammattiopisto Sampossa ja Kouvolan seudun ammattiopistossa. ○

Työelämässä pärjääminen edellyttää hyvää lukutaitoa; tekniset dokumentit ja ohjeet vaativat sujuvaa luetun ymmärtämistä.

Uutta asennetta lukemiseen

Sanat haltuun -työpajojen vaikuttavuutta tutki Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus. Työpajojen lähestymistapa oli poikkeuksellinen ja tätä kohderyhmää varten luotu, joten oli tärkeää selvittää uusien metodien ja aiheiden toimivuutta ja kiinnostavuutta.

Työpajojen vaikuttavuuden arviointi perustuu sekä lukutyöpajojen aikana kerättyyn opiskelijapalautteeseen että tutkijan havaintoihin lukutyöpajoissa. Palautetta kerättiin ensimmäisistä työpajoista ja sisältöjä kehitettiin havaintojen perusteella. Vaikuttavuustutkimus perustuu yhteensä viidentoista työpajan arvioon, joista vastauslomakkeita analysoitiin yhteensä 356 kappaletta. Kyselyiden lisäksi arviointitietoa kerättiin havainnoimalla työpajatilanteita.

Otuksen tekemän selvityksen perusteella käsitykset lukemisesta muuttuivat monella. Lukutaidon ja lukemisen käsitteen ymmärrettiin monessa tapauksessa olevan paljon laajempi kokonaisuus kuin ennalta oltiin luultu. Kirjojen lukeminen nähtiin tyypillisesti tylsänä ja vaikeana, eikä opiskelijoilla ollut motivaatiota lukemiseen tai työpajaan osallistumiseen. Rap-musiikin kautta tekstien merkitysten pohtiminen nähtiin kuitenkin paljon mieluisampana ja lopulta palautteet työpajan sisällöistäkin olivat hyvin myönteisiä.

6 huomiota lukutyöpajoista

1. Opiskelijoiden ennakkokäsitys omasta lukutaidosta oli positiivinen

Valtaosa opiskelijoista ymmärtää oman arvionsa mukaan sujuvasti erilaisia tekstejä. Helpommin ymmärrettävinä teksteinä mainittiin uutis- ja lehtiartikkelit ja some-viestit. Vaikeuksia koettiin vanhojen tekstien ja sanojen ymmärtämisessä sekä pitkien tekstien ja kirjojen, erityisesti kaunokirjallisuuden lukemisessa. Suurin osa opiskelijoista kertoi lukiessaan kiinnostavansa huomiota tekstin sanomaan, juoneen sekä tekstin totuudenmukaisuuteen, kirjoittajan tai tekstin tavoitteisiin sen sijaan kiinnitetään vähemmän huomiota.

2. Lukeminen ei ole opiskelijoille tärkeää

Huomattavan suuri osuus kyselyyn vastanneista ei kokenut lukemista itselle tärkeäksi. Lukemiseen ja erityisesti pitkiin teksteihin ei jakseta keskittyä ja ne vievät liikaa aikaa. Suuri osa kuitenkin lukee lyhyitä uutisjuttuja ja sosiaalista mediaa tietääkseen, mitä maailmalla tapahtuu ja miksi. Osa kokee saavansa lukemisen välityksellä myös elämyksiä, ja elokuva- tv-sarja-, musiikki-, sekä pelitekstit olivatkin uutisten ja somen sekä blogitekstien lisäksi luetuimpia tekstityyppejä. Vain hieman reilu kymmenesosa vastanneista kertoi lukevansa työelämässä pärjätäkseen.

3. Lukutaitotyöpajat eivät herättäneet ennakkoon kovin suurta kiinnostusta

Useimmat opiskelijoista kertoivat, ettei työpaja kiinnostanut. Osa kertoi kuitenkin odottavansa nimenomaan oman lukukiinnostuksen lisääntymistä. Lukutyöpajoilta toivottiin myös tietoa siitä, miten omaa lukutaitoa voisi kehittää sekä lukuvinkkejä. Pieni osa odotti työpajoilta myös lukukokemusten jakamista muiden kanssa.

4. Työpajoissa käydyt keskustelut herättivät pohtimaan

Konkreettisiin tehtäviin osallistuminen oli aktiivisempaa kuin yleinen keskustelu. Työpajojen hyödyll-

50% oppi uutta

- ” Ehkä nyt tiedän paremmin mitä kannattaa klikata.
- ” Ajattelen enemmän kuka on tekstin luonut ja kenelle.
- ” Opeteltiin neutraalien ja värityneiden lauseiden eroja.

30% kiinnostui erilaisista teksteistä, kuten rap-lyriikoista ja runoudesta

- ” Musiikkiakin voi lukea, olen yleensä vain tulkinnut paljon kapeammin.
- ” Uskon, että mietin esim. biisejä kuunnellessa niiden tarkoitusta.
- ” Oppi ajattelemaan sanoituksia paremmin eri näkökulmista.

Yli 20% pohti uudella tavalla suhdettaan lukemiseen

- ” Se oli jännää et kaikki on lukemista.
- ” Et se ei oo pelkkää kirjojen ääres kykkimistä.
- ” Tämä avasi asioiden lukemista isommalla tasolla kuin kirjoista.

lisyyttä arvioidessa on kuitenkin tärkeä huomata, että vaikka keskusteluaktiivisuus pajoissa ei ollut kovin suurta, kirjallisen palautteen perusteella nuoret kokivat nimenomaan vapaan keskustelun hyödyllisenä ja olivat myös pohtineet ja oivaltaneet asioita itsenäisesti. Opiskelijat kuuntelivat vetäjiä melko keskittyneesti, ja vaikka oppilaat eivät innostuneet keskustelemaan ääneen, olivat työpajat silti herättäneet heissä monenlaisia ajatuksia, jotka ilmenivät kirjallisesta palautteesta. Nuorten ajatukset siitä, hyväksyvätkö muut omat ajatukset ja miten ne vaikuttavat omaan asemaan ryhmässä jatkossa, olivat vahvasti tilanteissa läsnä.

5. Rap-musiikki sai opiskelijat innostumaan

Keskustelunaiheena rap-musiikki ja riimit herättivät selvästi kiinnostusta ja niiden avulla oli helppo lähestyä lukemisen teemaa. Rap-muusikon läsnäolo

työpajassa sekä ns. yhteinen kieli ja puhetyyli nuorten kanssa rentoutuivat ilmapiiriä ja avasivat vuorovaikutuksen mahdollisuuksia.

6. Puolet oppi työpajoissa jotain uutta ja yli viidesosa koki pohtineensa omaa suhdettaan lukemiseen

Työpajojen hyödyllisyyden mittarina voidaan pitää ennen kaikkea sitä, miten laajasti kohderyhmä koki hyötyneensä pajoista, ja miten laajoja oppimisvaikutuksia tai pohdintavaikutuksia työpajoilla saatiin aikaan.

Tulosten perusteella noin puolet opiskelijoista koki oppineensa työpajoissa jotakin uutta, ja viidesosa oli pohjittanut omaa suhdettaan lukemiseen. Opiskelijat myös oivalsivat, ettei lukeminen liity pelkästään kirjoihin, vaan se voi olla myös muunlaista tekstien lukemista. Tuloksen voi nähdä olevan hyvä siihen nähden, miten alhainen nuorten lukumotivaation lähtötaso hankkeen alussa oli. ○

Lukutaidosta tarvitaan tutkimustietoa

Vuosittain perusopetuksesta siirtyä ammatillisiin opintoihin puolet ikäluokasta. He saavat koulutusta kymmeniin erilaisiin ammatteihin ja tarvitsevat töissään ja jatko-opinnoissaan monipuolisia viestintätaitoja. Omassa arjessa ja työelämässä täytyy osata hakea, arvioida ja käsitellä tietoa sekä tuottaa monenlaisia suullisia ja kirjallisia tekstejä. Nämä taidot eivät synny ilman koulutetun äidinkielen opettajan ohjausta ja pedagogista näkemystä.

Äidinkielen opetuksen kultakautta ammatillisessa perusopetuksessa elettiin vuosituhannen vaihteessa. Kurssien määrä ja tuntimäärät tarjosivat mahdollisuuden monipuolisen luku- ja kirjoitustaidon opettamiseen ja tekstitaitojen syventämiseen. Ammatillisen äidinkielen opettajat olivat aktiivisia opetuksen kehittäjiä ja ilmiöpohjaisen opetuksen uranuurtajia ja edelläkävijöitä.

2000-luvun alusta lähtien ammatillisen perusopetuksen lähiopetuksen määrää on vähennetty. Äidinkielen opetuksen vähyys on erittäin huolestuttavaa, kun samaan aikaan tiedämme lukutaidon polarisoituneen nuorten keskuudessa. Opetushallituksen perusopetuksen yhdeksäsluokkalaisille tekemissä kartoituksissa on ilmennyt, että erityisesti poikien tekstitaidot ovat keskimääräistä heikommat ja näistä pojista suuri osaa siirtyy opiskelemaan ammatillisia perustutkintoja.

Ammatillisen äidinkielen uusi opetussuunnitelma

on tätä artikkelia kirjoitettaessa ollut lausunnoilla. Reformin yhteydessä puhutaan työpaikoilla tapahtuvasta oppimisesta ja sen lisäämisestä, myös verkko-opetuksen lisäämisestä. Tämä ei saa kuitenkaan tapahtua lähiopetuksen kustannuksella. On monia sellaisia äidinkielen ilmiöitä, joiden opettaminen ja oppiminen edellyttävät perinteistä tapaa opiskella opettajan läsnä ollessa.

On harhaluulo, että peruskoulusta ammatillisiin perusopintoihin tuleva olisi aikuisempi ja itsenäisempi opiskelija kuin samanikäinen lukiolainen. Pikemminkin on päinvastoin, jos asiaa tarkastellaan perusopetuksen valtakunnallisten kokeiden näkökulmasta ja siitä näkökulmasta, että kyseisessä kokeessa heikosti pärjäävät päätyvät ammatillisiin opintoihin. Kokemukseni mukaan ammatillinen koulutus pystyy kuitenkin kädentaitoja kehittävänä kouluna motivoimaan nuorta.

Ammattikoululaisen lukutaidosta tiedetään lähtötaso, mutta mitä sen jälkeen tapahtuu, on täysin tutkimaton kenttä. Nyt tarvittaisiin pikaisesti sellaista tutkimusta, jossa selvitetäisiin millaisin tekstitaidoin nämä nuoret siirtyvät työelämään, mistä ja miten he ammentavat lukutaitoaan opinnoissa ja vapaa-ajalla ja minkälainen ylipäänsä on heidän tekstimaisemansa.

ELISE TARKOMA

Äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja ja oppikirjailija

Rapin asiantuntija

**Kohta
18-vuotias
Kalle Salokivi
opiskelee
Myllypuron
ammattiopis-
tossa maalari-
linjalla.**

Kalle Salokivi on ainoa opiskelija, joka on osallistunut Sanat haltuun -työpajaan kahdesti, sillä tiemme törmäsi syksyllä myös Vallilassa. Lyriikan analyysissä Salokivi on kouliintunut, hän tuntee rapin kuin omat taskunsa. Hän alkoi kuunnella musiikkia 11-vuotiaana. "Pienestä pitäen isoveljen kautta kuuli erilaisia biisejä. Maltsussa ei mitään justinbieberiä kuuntele kukaan", Salokivi sanoo.

Salokivi asuu Malminkartanossa, joka on yksi Suomalaisen rap-kulttuurin keskuksia. Samanlaisia rapin kyllästämiä seutuja ovat Itä-Helsingin Roihuvuori, Oulun Kaukovainio, Porin Sampola tai Tampereen Hervanta. Isot lähiöt synnyttävät musiikkia, josta on kasvanut koko Suomen läpäisseitä artisteja.

Rapin suosion ja lukuinnon vähäisyyden välillä vallitsee näkyvä suhde. Salokivikään ei ole mikään lukumies. Koulun hän on silti aina hoitanut asiallisesti. "En oo jäänyt kertaakaan luokalle, olen ollut aina ok oppilas. Jos asennoituu oikein että se pitää hoitaa, ei koulu tuota mitään vaikeuksia."

Ammattikouluun hän halusi, koska sen kautta pääsee työn kanssa tekemisiin heti nuoresta. Tutkinnon jälkeen voi miettiä, haluaako jatkaa koulussa vai mennä töihin.

"Koulun jälkeen katson työmahdollisuuksia. Jos ei löydy mitään kiinnostavaa, opiskelen lisää", Salokivi suunnittelee.

Salokiveä kiinnostaa etenkin kaikki katutaiteeseen liittyvä. "Osaan maalata, en ole mikään ammattilainen, mutta olen harrastanut piirtämistä ja graffiteja. Opiskelen maalariksi, sillä halusin oppia, miten miten maaleja käsitellään. Se on samalla hyödyllinen taito. Siinä oppii kaikkea muutakin kuin maalausta", hän kertoo.

Sanat haltuun -työpajaa Salokivi pitää onnistuneena. "Se oli ihan mielenkiintoinen kokemus, että aletaan miettiä mitä biisit on itsessään, mennään siihen tekstiin sisälle. Käännetään slangisanojen merkityksiä", Salokivi summaa. Biisien miettiminen on hänelle luontaista. "Yhteen räppibiisiin mahtuu asiaa, se on periaatteessa runoutta." Kirjallisuutta hän ei kuitenkaan muuten paljoa lue. "Mulla on luki- ja kirjoitushäiriö, sen takia oon ottanut tän kuuntelemisen. On eri asia kuunnella kuin lukea", Salokivi kertoo.

Rap ei saa läheskään tarpeeksi arvostusta Salokiven mukaan. "Pitäisi perustaa radioon kunnollinen rap-kanava. Nuoria tulevia artisteja pitäisi tuoda esille. Haluan sanoa kaikille, että, kuunnelkaa musiikkia, kuunnelkaa mitä siinä biisissä sanotaan – etenkin rapissa", Salokivi kehottaa. ◉

Kohtaamisia äikänluokassa

Ammatillinen äidinkieli on alaan integroitua, käytännönläheistä ja monipuolista. Opetussuunnitelma painottaa ammatillisia tekstitaitoja, kuten ammattialan keskeisiä tekstejä ja asiakaspalveluun liittyvää viestintää.

Ammatillisessa opetuksessa käytetään monipuolisia menetelmiä ja välineitä; alaan ja muihin oppiaineisiin integroivia toiminnallisia projekteja, pelillistämistä ja esimerkiksi sosiaalisen median alustoja.

Opiskelijoiden kohtaaminen on kiistatta työn paras puoli. Opiskelijat ovat älykkäitä, havainnointi- ja oppimiskykyisiä ja ilmiselvästi viisaampia kuin vanhempi sukupolvi, joka mediakeskustelusta päätellen uskoo sukupuolitettujen roolimallien voimaan. Tekniikan alan opiskelijoiden ja akateemisesti koulutettujen äidinkielen opettajien yhteistyö tekstimaailman äärellä toimii yleensä hyvin ja avartaa osallistujien näkökulmia.

Resurssien puute kuitenkin kuormittaa opettajia, sillä monen opiskelijan kirjoitus- ja lukutaito on huolestuttavan heikko. Opetusta on vähän siihen nähden, että koulutuksen pitäisi valmistaa niin jatko-opintoihin, työelämään kuin muutenkin yhteiskunnan täysivaltaiseen jäsenyyteen.

Kun opetuksessa lähdetään liikkeelle opiskelijalle tutuista teksteistä, luokahuoneen kynnyks madaltuu. Monet opettajat ovatkin käyttäneet opetuksessa opiskelijoiden maailmaan kuuluvia tekstejä, kuten räppi-lyriikoita (ks. esim. Tuija Takalan blogi <https://biisikirjallisuudenopetus.wordpress.com>). Nyt lyriikoiden opetuskäyttö on taka-alalla, sillä vuoden 2015 opetus-

suunnitelmauudistuksen myötä kirjallisuutta opiskeluaan ammatillisessa äidinkielenä yhä vähemmän.

Myös opiskelijaryhmien heterogeenisyys vaikuttaa käsiteltävien tekstien valintaan. Tekstien on hyvä olla monipuolisia, selkokielisiä ja monelle soveltuvia. Samassa ryhmässä on tyypillisesti aikuisia maahanmuuttajia, räppiä kuuntelevia nuoria, nuoria jotka eivät kuuntele mitään musiikkia tai lue mitään ja esimerkiksi mielenterveyskuntoutujia. Räppi valitettavasti puhuttelee vain osaa opiskelijoista. Lisäksi monilla opiskelijoilla on erityisen tuen tarvetta, kuten dysfasiaa tai vaikkapa autismin kirjon piirteitä, minkä takia esimerkiksi nopeasti esiteltujen räppitekstien analysoiminen voi olla mahdotonta.

Tekstien soveltavuuteen ja opetussuunnitelmaan liittyvistä ongelmista huolimatta räppilyriikat voivat avata opiskelijalle uuden näkökulman äidinkielen opiskeluun. Opettajalle on palkitsevaa havaita, että opiskelijan usein kapea käsitys kaunokirjallisuudesta avartuu ja tekstintulkitsijan identiteetti vahvistuu – kenties ensimmäistä kertaa.

Kun opetuksessa käsitellään opiskelijoiden maailmaan kuuluvia tekstejä, myös kouluvastaiset tai koulusta traumatisoituneet nuoret ymmärtävät, että heillä on avaimet monipuoliseen tekstien maailmaan. Lyhyt työpaja ei tietenkään luku- ja kirjoitustaidon ongelmaa ratkaise, mutta se on hyvä keino tuoda esiin lukutaidon merkitystä. Räppipajat ovat tuoneet ammatilliseen äidinkieleen tervetullutta tekstien äärelle pysähtymistä. Vierailijat tuovat mukanaan oman näkökulmansa, ammattitaitonsa ja energiansa, ja opiskelijoille välittyvä kuva amisäikästä laajenee.

Motivoinnin lisäksi tarvittaisiin myös aikaa harjaannuttaa taitoja. Ammatillisessa koulutuksessa kärsitään kuitenkin niin suuresta resurssipulasta, että opiskelijoiden luku- ja kirjoitustaidon kehittäminen uhkaa jäädä pelkäksi pintaraapaisuksi. Monipuolisten tekstitaitojen saavuttaminen edellyttää tietenkin taitojen kehittymistä tukevaa opetusta.

Hankkeen tärkeimpiin anteihin lukeutuu medianäkyvyys. Amisten lukutaito ei ole ollut trendiaihe. Hankkeen ansiosta on kirjoitettu ja puhuttu paljon myös reformista, koulutusleikkauksista ja elämänhällinnan vaikeuksista kärsivistä nuorista.

Ammatillinen äidinkieli vahvistaa opiskelijoiden luottamusta omaan kykyihinsä niin tekstien tuottajina kuin lukijoinakin. Työpajojen arvokkaana tavoitteena onkin tehdä näkyväksi piilevää osaamista sekä kasvattaa opiskelijoiden itseluottamusta ja ymmärrystä siitä, että tekstin tulkitsemisen taitoja on jokaisella. ○

SAIJA LEIDING

äidinkielen lehtori ja
ammatillisen työryhmän puheenjohtaja,
Äidinkielen opettajain liitto

Palautetta opettajilta

”*Vetäjät toivat hyvin esille fiktiivisen tekstin kaksois- ja piilomerkitykset, mitä ammattiteksteissä ei ole. Päivän anti oli siksikin tärkeä, että suurin osa ryhmistä ei pääse koulua pidemmälle opinto- tai kulttuurikäynneille jo kustannussyistä. Nyt heille kustannettiin työpaja oppilaitokseen, ja amisnuoria kuultiin ja nähtiin.*

Marja Yli-Kerttula

Omnian ammattiopisto

”*Kaiken kaikkiaan pajat olivat onnistuneita ja myös opettajan näkökulmasta avartavia. Näin opiskelijat puhumassa asioista, jotka he osaavat, ymmärtävät ja jossa ovat hyviä.*

Suvi Viitasalo

Ammatti-instituutti Lisakki

”*Jotkut opiskelijat ottivat oppitunnilla tai tilaisuuden jälkeen kontaktia pajan pitäjiin, vaikka perusoppitunnilla työskentelystä tai aina tilassa olemisestakaan ei tule mitään. Opiskelijoista nousi siis esiin uusia ja myönteisiä puolia, ja ajattelen nämä hienoina onnistumisina kaikille osapuolille.*

Paula Järveläinen

Stadin ammattiopisto

”*Opiskelijapalautte oli todella positiivista; moni sanoi pajojen ja kannustavan palautteen olleen tosi iso asia! Olen todella onnellinen opiskelijoidemme puolesta. Tämä kantaa varmasti pitkälle!*

Sanna Södervik

Kouvolan Seudun ammattiopisto

Koulunvastaisen maskuliinisuuden ehdoilla

Tekniikan alan opiskelijoista suurin osa on poikia: vuonna 2016 alalla opiskeli 27 000 poikaa ja 6 000 tyttöä. Luku- ja kirjoitustaitojen sukupuolittuneisuudesta on pitkään käyty keskustelua, jossa huolet erityisesti poikien heikosta koulumenestyksestä ja lukutaidon eriytymisestä ovat korostuneet.

Suomalaisten oppimistulostutkimusten tunnistamat käytännössä kirjoitustaidottomat pojat ja PISA-tutkimusten niin sanotut heikot lukijat hakeutuvat peruskoulun jälkeen usein ammatilliseen perustutkintoon – myös tekniikan alalle, jonne on ollut helppo päästä erityisesti nuorisotakuun tultua voimaan.

PISA-tutkimusten heikko lukija on tyypillisesti alhaisesta sosioekonomisesta taustasta ponnistava poika, jonka kodissa ei juuri ole kulttuuriesineitä kuten kirjoja; samat taustatekijät on tunnistettu myös tekniikan alan opiskelijoissa. Tyypillisen tekniikan alan opiskelijan äidinkielen taidot voivatkin olla varsin heikot ja kokemukset omasta pystyvyydestä lukemisessa ja kirjoittamisessa heiveröiset. Heikko lukija ei pysty esimerkiksi ilmaisemaan itseään kirjallisesti, ymmärtämään uutista tai täyttämään lomakkeita.

Ryhmäpaine vaikuttaa

Alhainen motivaatio ja puutteelliset avaintaidot, kuten heikko lukutaito, ennustavat toisen asteen opintojen keskeyttämistä ja syrjäytymistä. Lukutaidolla ja asennoitumisella opiskeluun on siksi valtava merkitys yhteiskunnallisesti ja yksilön kannalta. Tästä huolimatta ns. akateemiset oppiaineet, kuten äidinkieli, eivät ammatillisessa koulutuksessa nauti arvostusta “oikeaksi tekemiseksi” käsitteellistyvien ammattiaineiden rinnalla. Juuri tähän ongelmaan Sanat haltuun -hanke on pyrkinyt vaikuttamaan.

Innostuksen vähyyks akateemisten oppiaineiden kuten äidinkielen opiskeluun ilmenee erityisesti ryhmätilanteissa, joissa ryhmän paine vaikuttaa opiskeluun suhtautumiseen. Tutkimuksissa toistuu kuvaus stereotyyppisestä, koulunvastaisuuteen liittyvästä hegemonisesta maskuliinisuudesta eli sellaisesta mies-

Opetussisältöjä netissä

Sanat haltuun -hankkeen sisällöt ja työpajamallit luotiin yhteistyössä monipuolisen asiantuntijaryhmän kanssa. Sisältöjä kehitettiin hankkeen kuluessa opiskelijoilta ja opettajilta saadun palautteen mukaisesti.

Sanat haltuun -nettisivuilla on julkaistu työpajamalli, jonka avulla kuka tahansa voi pitää rap-työpajan. Selkeästi

etenevät tehtävät ja ohjeet on koottu valmiin 90 minuutin työpajan pitämiseksi. Sivustolta löytyy myös tietoa lukemisesta sekä videoita lukutaidosta ja työpajameteista.

Opetussisältöjä | Tietoa lukutaidosta |

Videoita | Lisätietoa hankkeesta

www.sanathaltuun.fi

tyyppisestä olemisen tavasta, joka nojaa virallisen kouluinstituution vastustamiseen. Sen sijaan yksilöhaastatteluissa opiskelijat kertovat koulumotivaatiosta ja suhtautuvat akateemisten aineiden opiskeluun monipuolisemmin.

Rataräppielämä koulukontekstissa

Yksilön motivaation ja koulunvastaisuuden liittyvän maskuliinisuuden kanssa kamppaileminen on äidinkielen opettajille arkipäivää. Koulutusta säätelevät monet viralliset ja epäviralliset normit, jotka määrittävät esimerkiksi opettajalle sopivaa käyttäytymistä ja puhetaapaa. Sanat haltuun -pajoissa opiskelijaryhmän parissa vierailevat virallisen koulutuksen ulkopuoliset asiantuntijat. Heitä eivät velvoita institutionaalisen koulutuksen normit, kuten opetussuunnitelma tai käytössäännöt.

Opiskelijoihin vetoaminen on edellyttänyt pajan vetäjiltä – akateemisesti koulutetuilta aikuisilta miehiltä – koulukontekstiin nähden varsin rohkeaa puhetaapaa. Pajassa käsiteltävien raplyriikkojen päihdehuuuiset syrjäytyneisyyden kuvaukset ja vetäjien kirosanojen kuorruttama puheenparsi luovat oppituntitilaan rata-äppielämäksi kutsutun elämänpiirin, joka kontrastoituu virallisiin, keskiluokkaisiksi määrittyviin instituutioihin – esimerkiksi opettajuuteen, koulutukseen ja kirjastoon. Koulukontekstiin tottuneelle opiskelijalle

koulunvastaisen maskuliinisuuden syyleily äidinkielen oppitunnilla on taatusti yllättävää.

Aikuisten miesten johdolla opiskelija voi siis suuntautua raplyriikkaan ja sen avulla kenties rohkaistua opiskelemaan perinteistä äidinkieltä uhmaamatta ryhmätilanteessa mahdollisesti vallitsevaa hegemoniaa. Sanat haltuun -hankkeen kiistaton ansio onkin koulunvastaisen maskuliinisuuden tekeminen näkyväksi; poikana olemisen tapojen kapeus uhkaa nimittäin kaikkien poikien toimintamahdollisuuksia. Tästä olisi hyvä jatkaa vaikuttamaan koulunvastaisiin asenteisiin ja edistämään monipuolista lukutaitoa. Sukupuolen, luokan ja koulutuksen käytäntöjen yhteenkietoutuneiden logiikkojen tutkimus antanee näihin kamppailuihin suuntaviivoja. ○

PENNI PIETILÄ

FM, äidinkielen ja kirjallisuuden aineenopettaja, väitöskirjatutkija, Koulun, kasvatuksen, yhteiskunnan ja kulttuurin tohtori-ohjelma (SEDUCE), Helsingin yliopisto

Lukutaidolla osaamista – osaamisella työtä ja tulosta

Liike-elämä tarvitsee osaajia, jotka hallitsevat sujuvasti oman erityisalansa lisäksi myös suuria asiakokonaisuuksia. Hyvä lukutaito luo tukevan perustan, jonka avulla monipuolinen ammatillinen pätevyys on mahdollista hankkia.

TEKSTI JA KUVA: UPM

Työelämä muuttuu kiihtyvällä vauhdilla. Kehityksen seurauksena elinikäisestä oppimisesta on tullut ihmisille avaintaito, jonka avulla yksilöt pysyvät mukana niin yhteiskunnan kuin työelämän jatkuvassa murroksessa.

Työpaikoilla muutos edellyttää, että työntekijät pystyvät päivittämään omaa osaamistaan jatkuvan koulutuksen avulla.

Teollisuuden palveluksessa työn tehokas ja turvallinen suorittaminen edellyttää, että työntekijät hallitsevat laitteiden manuaalit sekä erilaiset prosessikaaviot ja toimintajärjestelmät sujuvasti. Järjestelmien sisältämät tietomäärät ovat suuria, ja tarvittaessa tietojen on löydettävä nopeasti. Oman erityisalansa lisäksi ammattitaitoisten työntekijöiden on hallittava myös yhä suurempia asiakokonaisuuksia, kuten laitoksen monimutkaisia arvoketjuja ja prosesseja.

Hyvä lukutaito auttaa työntekijää menestymään tässä vaativassa maailmassa.

Tukea viestintään

Hyvä lukutaito tukee myös vuorovaikutus- ja viestintätaitoja, joista on hyötyä kaikkialla. Teollisuuden työtehtävät rakentuvat usein pitkistä prosesseista, jolloin sisäisen asiakaspalvelun merkitys korostuu luonnostaan. Tehtailla halutaan esimerkiksi minimoida vuorojen väliset työ- tai ajotapaerot, joten työtavoista sovitaan

ensin keskustelemalla, minkä jälkeen keskustelut dokumentoidaan kirjallisesti.

Metsäteollisuuden henkilöstön keski-ikä Suomessa on korkea. Jotta vanhempien työntekijöiden osaaminen ja niin kutsuttu hiljainen tieto saadaan talteen, se on pystyttävä tunnistamaan, dokumentoimaan ja siirtämään järjestelmällisesti nuoremmille osaajille mestari ja kisälli -mallin mukaan.

Globalissa metsäteollisuudessa kansainväliset kontaktit ovat olennainen osa arkipäivää. Empaattisuus ja viestinnällinen osaaminen ovat menestyksellisten asiakaskohtaamisten edellytyksiä – ja hyviä asiakaspalvelutaitoja tarvitaan jokaisessa ammatissa.

Koulutus kilpailukyvyyn perusta

Toisen asteen koulutus uudistuu vuoden 2018 alussa. Yksi reformin tärkeimmistä tavoitteista on, että toisen asteen opiskelijat voisivat hankkia osaamista käytännön kautta työpaikoilla. Emme ole kuitenkaan vielä täysin selvillä siitä, kuinka palkaton koulutus sopimus toteutuu käytännössä.

Yritykset eivät voi yksin vastata oppilaan koulutuksesta, ohjauksesta ja arvioinnista, joten uuden koulutusmuodon käyttöönotossa tarvitaan työelämän edustajien ja opetusalan toimijoiden välistä tiivistä vuoropuhelua.

Päätäjien, opetushallinnon ja yritysten on tiedostettava, että yksilöiden osaamisen määrätietoinen kehittä-

Tehtailla halutaan minimoida vuorojen väliset työ- tai ajotapaerot. Työt ja työtavat dokumentoidaan kirjallisesti.

täminen on olennainen osa kansainvälistä kilpailukykyä. Kilpailukyvyyn edellyttämä ammattitaito on rakennettava systemaattisesti ja työelämän kanssa kiinteässä yhteistyössä.

Biotalous tarvitsee osaajia

Nopeasti kasvavan biotalouden tulevaisuus näyttää vahvalta. Biotalous avulla vähennämme riippuvuutta fossiilisista raaka-aineista, edistämme talouskasvua ja luomme uusia työpaikkoja. UPM toimii koko biotalouden arvoketjussa, jossa uudistuminen on ollut vieläkin voimakkaampaa.

Huippuyritykset panostavat pitkäjänteisesti koulutukseen ja kehittämiseen. UPM on käynnistänyt

useilla tehtailla oppisopimusmuotoisia koulutusohjelmia. Tälläkin hetkellä noin sata opiskelijaa koulutetaan tulevaisuuden moniosaajiksi. Koulutusohjelmiin valitut henkilöt perehdytetään, opastetaan ja koulutetaan henkilökohtaisen opintosuunnitelman mukaisesti yhteen tai useampaan tehtävään. Jo sisäntulovaiheen tehtävät ovat vaativia, sillä työn sisältämät alueet ovat laajoja ja vaativat monipuolista osaamista.

Hyvä lukutaito luo vahvan perustan ammatillisen taidon ja osaamisen hankkimiselle. Pidetään yhdessä huoli nuorista ja nuorten lukutaidosta, jotta he voivat edetä unelmiensa ammattiin ja löytää paikkansa tulevaisuudessa vaikkapa biotalouden tarjoamien tehtävien parista. ○

100 mediaosumaa

mm. Yle, Helsingin Sanomat, Huomenta Suomi, Seura, Image, Aamulehti, Keski-suomalainen, Satakunnan kansa, Ilkka, Demokraatti, Suomenmaa

Vuoden runousteko-palkinto 2017

Runousyhdistys Nihil Interit ry.

Sanat haltuun mukana messuilla:
 Educa, Reaktori, Ruuti Expo, Äidinkielen opettajien Foorumi, Helsingin kirjamessut, Turun kirjamessut

Katse tulevaisuuteen

ILMI VILLACÍS

Lukukeskuksen toiminnanjohtaja

"Olemme yrittäneet nostaa esille nuorten omat vahvuudet ja saada heidät tuntemaan onnistumisen tunteen."

Olen Sanat haltuun -hankkeen kuluessa oppinut itsekin valtavasti – nuorista, suomalaisesta yhteiskunnasta ja koulutuspolitiikasta. Ennen hankkeen alkamista tiedettiin, että ammattikouluissa on joukko nuoria miehiä, joita lukeminen ei kiinnosta ja joille kirja edustaa jotain vastenmielistä. Tiedettiin, että ammattikoululaisten lukutaito ei nouse merkittävästi peruskoulun tasosta ja että äidinkielen opettajat ovat ajoittain epätoivoisia haasteensa edessä saada nuoret miehet kiinnostumaan teksteistä.

Syitä tähän olemme miettineet opettajien, tutkijoiden ja nuorten itsensä kanssa. Osasyyn löytyy varmasti yleisestikin nuorten lukemisen vähenemiseen liittyvistä tekijöistä: muutokset ajankäytössä, yleiset asenteet ja vertaisryhmän asenteet, sopivan luettavan saatavuus ja perhetaustan vaikutus. Kodin vaikutus varsinkin poikien lukemiseen on tullut esille monissa tutkimuksissa.

Heikoimmin lukutaidossa menestyvät pojat eivät ole useimmissa tapauksissa saaneet paremmin tukea kotoaan koulunkäyntiinsä. Heidän kotonaan ei ole ollut kirjoja, heille ei ole luettu pieninä eikä vanhempien esimerkki ole innostanut lukemaan. Tätä paitsiota on hankalaa tai miltei mahdotonta korvata myöhemmin. Meidän lähtökohtamme on kuitenkin ollut, että jotain on mahdollista tehdä. On mahdollista saada nämä pojat ymmärtämään, mikä vaikutus tekstipainotteisessa yhteiskunnassa on tekstien ymmärtämisellä ja tekstien tuottamisella.

Tavoitteenamme ei ollut saada lukemiseen kielteisesti suhtautuvia nuoria lukemaan klassikoita vaan innostaa heitä oivaltamaan, mitä he voivat voittaa muuttaessaan suhtautumista lukemiseen. Olemme yrittäneet nostaa esille nuorten omat vahvuudet ja saada heidät tuntemaan onnistumisen tunteen. Olen melko vakuuttunut, että epäonnistumisen pelko on yksi suuri syy, miksi lukemista ei tässä porukassa arvosteta. Työpajojen aikana onkin koettu monenlaista innostumista ja oivalluksia, jotka perustuvat erilaiseen tapaan tulkita tekstejä.

Haluaisin, että näistä oivalluksista avautuisi uusia polkuja tulevaisuudessa heille, jotka eivät ole löytäneet niitä aikaisemmin peruskoulusta tai kotoa. Suomi on siitä hieno maa, että kaikille annetaan lähtökohtaisesti uusi tilaisuus, kunhan sitä osaa ja uskaltaa käyttää. Juuri tätä olemme työpajoilla tavoitelleet – olemme rohkaisseet nuoria käyttämään omia voimavaroja, lisäämään heidän itsevarmuutta ja uskoa omiin kykyihin.

Yksittäisellä työpajalla ei kuitenkaan voida saada aikaan perusteellista muutosta vaan suurin vastuu jää äidinkielen opettajille. Olen hankkeen aikana kokenut myös sen, miten arvokasta ja haastavaa työtä opettajat tekevät ympäri Suomea. Toivon, että Sanat haltuun -hanke on antanut opettajille sellaista tukea ja eväitä, joilla he pystyvät jatkamaan tärkeätä työtään nuorten opettamisessa ja tukemisessa. Lukutaito on tärkein kansalaistaito! ◉

Words Matter! Rapping for literacy

The target of 'Words Matter', a UPM-sponsored project, was to inspire vocational school students to improve their reading skills through rap music.

The project was part of UPM's Biofore Share and Care programme and a UPM contribution to Finland's centenary of independence celebrations.

According to a study on adult literacy compiled by the Programme for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC), young people who completed vocational training did not show a significant improvement in their reading skills after their basic education.

"The Words Matter project is our way of addressing this issue and helping to improve the literacy skills of these young people," says **Ilmi Villacís**, Executive Director of the Finnish Reading Centre, coordinator of Words Matter project.

The international PISA study shows that the literacy gap between girls and boys is growing in Finland. This trend worries Villacís, as boys also achieve below-average results in international literacy comparisons.

Boys make up approximately 80 percent of all students in technical fields at vocational schools.

"Literacy is closely linked to mathematical skills as well as success in society as a whole. Boys with poor reading and writing skills find it harder to succeed in further studies and working life in general. Slow readers also find it difficult to improve their other professional competencies."

Making matters worse, vocational schools have re-

cently cut back their Finnish and general knowledge syllabus due to funding cuts. Students today are expected to be more proactive.

Hip hop inspiration

The 18-month Words Matter project had its launch in autumn 2016. The workshops were taught by literary and art critic **Aleksis Salusjärvi** and rapper **Mikko Sarjanen** from the rap group Atomirotta.

"The instructors built a positive, spontaneous connection with the young participants to get them thinking about the value of good reading skills," explains **Emmi Jäkkö**, Project Manager at the Finnish Reading Centre.

The project's ultimate goal is to challenge young people to read more. "Many students have lost the joy of reading and the gratification that comes with it. With this project, we're trying to inspire them to read more on their own."

There were also several media workshops where participants discussed trolling and analysed clickbait headlines used on internet sites. "The workshops have made them aware that a text may have hidden meanings and that they should pay attention to messages between the lines. Literacy is also particularly important in today's media environment as a guard against fraud."

In the workplace the ability to understand texts and write down your ideas is a valuable skill.

KEY FIGURES

WORDS MATTER

100 workshops

3000 students

29 locations

24 vocational schools

Two-way learning opportunity

The Finnish Reading Centre organised a total of 100 functional literacy workshops for vocational school students in technical fields all over Finland. The project was also targeting the adults working with these young people, such as teachers and principals at vocational institutions.

“The workshops have been only part of the initiative. The lessons learned and the materials compiled throughout the project will become a resource for all vocational schools. After the project, the teachers will be able to use the videos to organise similar workshops on their own.

This project also provided an excellent learning opportunity for us, since there has not been much collaboration between culture and business in Finland yet. We hope that the project will provide us with a good model for the future.” ◉

BIOFORE SHARE AND CARE

UPM's Biofore Share and Care programme focuses on projects that are relevant to both UPM's business and responsibility goals. The focus areas are: Reading & Learning, Engaging with communities, Responsible water use and Boosting bioinnovations.

Good literacy skills enable employment

Finland celebrating its 100th birthday owes much of its success to reading enthusiasm. We have achieved great results in studies on literacy skills. The Finns are regarded as reading buffs.

However, studies show that the literacy of Finnish young people, young boys in particular, has declined during the last ten years. This poses a major challenge to how young people learn and fare. Professionals are expected to adopt new knowledge quickly and constantly.

Today, there are more information sources than ever, and critical literacy is increasingly required to assess their content. Media literacy, capability to assess situations and ability to analyse written text and speech are vital work skills. If it is difficult to even read instructions, it is hard to develop one's competence and achieve success. Pictures and videos play an important part in the lives of young people today, but in the workplace the ability to understand texts and write down your ideas is a valuable skill.

UPM supports projects that aim to improve reading and learning abilities in many countries, as part of its Biofore Share and Care programme. In collaboration with the Finnish Reading Centre in the Words matter project, we wanted to offer new approaches for young students in technical fields at vocational schools. Literacy workshops were held, in which the importance of reading was highlighted through examples relevant to the students' lives and inspirational guest stars.

The collaboration with the Finnish Reading Centre has also been a learning opportunity for us, as joint projects between the culture sector and companies in Finland have been uncommon until now. The Finnish Reading Centre had the national network and expertise necessary to carry out the project. A total of 3,000 young people, and many vocational school teachers participated in the workshops.

Supporting literacy has gained widespread attention. The Minister of Education, Sanni Grahn-Laasonen, has invited experts from different fields to join a National Literacy Forum to develop methods for improving the literacy skills and reading habits of children and young people. For this task, the Forum has been given one million euros. This is a clear message that literacy is a cornerstone of society.

Literacy skills ensure that everyone can experience being part of an active society. We hope that the Words matter project has been able to give schools new ideas and approaches for supporting literacy. We would like to extend our sincere thanks to everyone involved in the project!

PIRKKO HARRELA

Executive Vice President,
Stakeholder Relations, UPM

The Biofore
Company

www.sanathaltuun.fi